

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ ՄԱՐԻՆԵ ԷԴՈՒԱՐԴԻ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԷԿՉԻՍՏԵՆՑԻԱԼ ԻՉՄԸ ԵՎ ԽՈՒԱՆ ԿԱՌԼՈՍ
ՕՆԵՏՏԻԻ ԱՐՁԱԿԸ

Ժ. 01.07 -«Արտասահմանյան գրականություն»
մասնագիտություն
բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսություն

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ-2018

Ատենախոսություն թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի
անվան գրականության ինստիտուտում

Գիտական ղեկավար՝ բանասիրական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր

ԱՐԱՅՐԱԶԻԿԻ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

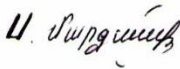
բանասիրական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր
ԱԼՎԱՐԴ ՅԱԿՈԲԻ ՋԻՎԱՆՅԱՆ
բանասիրական գիտությունների թեկնածու
ՌՈՒԶԱՆ ԱՐՇԱԿԻ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Առաջատար կազմակերպություն՝ Երևանի Վ.Բրյուսովի անվան
պետական լեզվաիսապրակագիտական համալսարան

Պաշտպանությունը կայանալու է **2018 թ. Փետրվարի 9-ին ժամը 12.30-ին** ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում գործող ԲՈՅ-ի գրականագիտության 003 մասնագիտական խորհրդում (հասցեն՝ Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի 15):

Ատենախոսությունը կարելի է ծանոթանալ ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գրադարանում:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար՝ բանասիրական գիտությունների թեկնածու՝ **Ս. Ա. Մարգարյան**

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Նոր լատինաամերիկյան արձակը ձևավորվել է 20-րդ դարի եվրոպական գրականության երկու խոշոր հոսանքների՝ սյուրռեալիզմի և Էկզիստենցիալիզմի ազդեցությամբ: Խուան Կառլոս Օնետտին (1909-1994) գրական այս ուղղության այն ներկայացուցիչներից է (Ռոբերտո Արլտ, Էդուարդո Մալեա, Էմենեստո Սաբատո, Մանուել Մուխիկա Լայնես, Խոսե Դոնոսո), ովքեր զգալիորեն կրել են եվրոպական Էկզիստենցիալիզմի ազդեցությունը: Մեր ուսումնասիրությունը նվիրված է Օնետտի ու ֆրանսիական Էկզիստենցիալիզմի

առնչ ու թյ ու ն ն եր ի ն և ե ն թ ա դ ի ու մ է հ ա մ ա կ ո ղ մ ա ն ի ա ն դ ի ա դ ա ր ձ ու ղ ղ ու թ յ ա ն ա կ ու ն ք ն եր ի ն ու հ ի մ ն ա փ ն ղ ի իր ն եր ի ն, ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի փ ի լ ի ս ո փ ա յ ու թ յ ա ն ը և գ Ր ա կ ա ն ու թ յ ա ն ը, ի ս ա փ ա ն ա կ ա ն ի փ ի լ ի ս ո փ ա յ ու թ յ ա ն ն ու լ լ ա տ ի ն ա ա մ եր ի կ յ ա ն գ Ր ա կ ա ն ու թ յ ա ն ը, ի ն չ ա փ ս ն ա ն Օ ն ե տ տ ի ի՝ վ ա ղ շ ը ջ ա ն ի փ ո թ Ր ա ր ձ ա կ ու մ՝ ա փ ա մ վ ա ծ ք ն եր ու մ և վ ի ա փ ա կ ն եր ու մ, ա վ ե լ ի վ ա ա ա ր տ ս հ ա յ տ վ ա ծ՝ է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի ու ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն գ Ր ա կ ա ն ու թ յ ա ն՝ հ ի մ ն ա կ ա ն ու մ Կ ա մ յ ու ի և Ս ա ր տ ի ի ս տ ե ղ ծ ա գ ո Ր ծ ու թ յ ու ն ն եր ի հ ա մ ե մ ա տ ա կ ա ն վ եր լ ու ծ ու թ յ ու ն, ա փ ա ու Ր ու գ վ ա յ ց ի գ Ր ո ղ ի վ ե ա փ ի հ ա մ ա կ ո ղ մ ա ն ի ք ն ու լ թ յ ու ն՝ հ ը ն թ ա ց ս հ ե ղ ի ն ա կ ի ս տ ե ղ ծ ա գ ո Ր ծ ու թ յ ու ն ն եր ու մ ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի մ ո տ ի վ ն եր ի ու թ ե մ ա ն եր ի վ եր հ ա ն ու մ և գ ու գ ա դ ի ու մ:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ, ՆՊԱՏԱԿՆ ՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ա տ ե ն ա փ ա ս ու լ թ յ ա ն ա ա ր կ ա ն Օ ն ե տ տ ի ի ա ր ձ ա կ ը և ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի փ ի լ ի ս ո փ ա յ ու թ յ ա ն ու գ Ր ա կ ա ն ու թ յ ա ն ա ղ ե Ր ս ն եր ի ք ն ու լ թ յ ու ն ն է, ն ա փ ա տ ա կ ը՝ ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի հ ե տ գ Ր ո ղ ի ա ա ն ձ ի ն ս տ ե ղ ծ ա գ ո Ր ծ ու թ յ ու ն ն եր ի ու ն ե ց ա ծ թ ե մ ա տ ի կ և ա փ ա տ կ եր ա յ ի ն ա ա ն չ ու թ յ ու ն ն եր ի մ ա ն Ր ա մ ա ս ն ու ս ու մ ն ա ա ի Ր ու լ թ յ ու ն ը: Մ եր ի ն ղ ի իր ն եր ի ց է ե ղ ե լ ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի՝ Օ ն ե տ տ ի ի ա ր ձ ա կ ի հ ե տ ա ղ ե Ր ս վ ո ղ շ ե Ր տ եր ի վ եր հ ա ն ու մ ը: Ա ն վ ա ն ի գ Ր ո ղ ի հ ա յ տ ն ի եր կ եր ը ք ն ն ե լ ո վ լ ա տ ի ն ա ա մ եր ի կ յ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի հ ա մ ա տ ե ք ս տ ու մ՝ փ ո Ր ձ ե լ ե ն ք վ եր հ ա ն ե լ ն ա ն ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն և լ ա տ ի ն ա ա մ եր ի կ յ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի տ ա Ր ք եր ու թ յ ու ն ն եր ը:

ԹԵՄԱՅԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի գ Ր ա կ ա ն ու թ յ ու ն ը, թ ե՛ ֆ Ր ա ն ս ի ա յ ու մ, թ ե՛ Լ ա տ ի ն ա կ ա ն Ա մ եր ի կ յ ա յ ի եր կ Ր ն եր ու մ, ձ ն ա վ ո Ր վ ե լ ո վ ա ն ց ա ծ դ ա Ր ի 20-30-ա կ ա ն թ վ ա կ ա ն ն եր ի ն, շ ա Ր ու ն ա կ վ ե լ է ը ն դ ի ու ա մ ի ն չ և 1960-70 թ թ: Ս ա կ ա յ ն ա յ ս Օ Ր է լ ա յ դ եր կ Ր ն եր ու մ ս տ ե ղ ծ վ ու մ ե ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ եր կ եր. ա յ ս ի մ ա ս տ ո վ մ եր ու ս ու մ ն ա ա ի Ր ու լ թ յ ու ն ն ա Ր դ ի ա կ ա ն է և ա ն հ Ր ա մ ժ շ տ կ ա Ր ո ղ է լ ի ն ե լ ո չ մ ի ա յ ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի տ ե ս ա կ ա ն ի ն ղ ի իր ն եր ի, ա յ լ և Օ ն ե տ տ ի ի ս տ ե ղ ծ ա գ ո Ր ծ ու թ յ ու ն ն եր ի ու ս ու մ ն ա ա ի Ր ո ղ ն եր ի հ ա մ ա ր:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՍՔԸ

Վ եր լ ու ծ ու լ թ յ ա ն հ ի մ ն ա կ ա ն մ ե թ ո ղ ը հ ա մ ե մ ա տ ա կ ա ն ն է, ո Ր ի շ ն ո Ր ի ի վ ք ա զ մ ա ֆ ի վ ը ն դ ի ա ն Ր ու լ թ յ ու ն ն եր ու գ ու գ ա հ ե ո ն եր ե ն ք ք ա ց ա հ ա յ տ ե լ ֆ Ր ա ն ս ի ա կ ա ն է կ զ ի ս տ ե ն ց ի ալ ի զ մ ի փ ի լ ի ս ո փ ա յ ու թ յ ա ն (Գ ա ք Ր ի ե լ Մ ա ր ս ե լ, Է մ ա ն ու ե լ Մ ու ն ի ե, Ժ ա ն-Պ ո լ Ս ա ր տ Ր, Ա լ ք եր Կ ա մ յ ու լ), գ Ր ա կ ա ն ու թ յ ա ն և Օ ն ե տ տ ի ի ս տ ե ղ ծ ա

գործույթ ու ներքին միջև, ինչը հնարավորություն է տվել նկատել ոչ միայն նրանց երկերի միջև եղած ընդհանրությունները, այլև Օնետտիի և լատինաամերիկյան էկզիստենցիալ իզմի գրականության առանձնահատկությունները:

ԹԵՄԱՅԻ ՄՇԱԿԱԾՈՒ ԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒՅԹԸ

Քննելով Օնետտիի երկերը՝ գրականագետները նկատում են նրանց վրա ամենատարբեր գրողների և հոսանքների՝ Ֆյոդոր Դոստոևսկու, Միգել դե ՈւսամուՆոյի, Լուի Ֆերդինանդ Սելինի, Ջեյմս Ջոյսի, Ջոն Դոս-Պասոսի, Ուիլյամ Ֆոլքների,¹ և Լուիջի Պիրանդելլոյի² սյուռմեալ իզմի, էկզիստենցիալ իզմի, ազդեցությունները: Իսպանագիր գրականագետներն իրենց հոդվածներում այդ առնչությունները նշում են՝ շատ դեպքերում առանց հանգամանալից համեմատություններ ու զուգահեռներ անցկացնելու: Օնետտիին նվիրված բազմաթիվ հոդվածներ և մեկագրություններ կան՝ այդ թվում Վարգաս Լյոսայի, Մարիո Բենեդետտիի ու Ալոնսո Կուետոյի մեկագրությունները: Ուսումնասիրելով մեծաքանակ հոդվածները և մեկագրությունները՝ մենք նկատել ենք, որ դրանց մեծամասնության մեջ գրողի արծակը հիմնականում դիտարկվում է պատումի տեխնիկայի ու ոճական հնարքների կիրառման տեսանկյունից, քանզի վիպասանի արծակն այդ տեսանկյունից իրոք ուսումնասիրության անսպառ նյութ է տրամադրում:

Օնետտին բազմաթիվ առնչություններ ունի էկզիստենցիալ իզմի հետ, բայց նրա ստեղծագործությունն այդ ուղղության լիարժեք դրսևորում համարելը դժվար է: Մի կողմից, նա չունի իր մշակած էկզիստենցիալ իստական-փիլիսոփայական համակարգը, մյուս կողմից իր ամբողջ գրական կյանքում միշտ չէ, որ հետևողականորեն հարել է այդ ուղղությանը: Հարկապես նրա ուշ շրջանի ստեղծագործություններում դրսևորվում են բազմաթիվ միտումներ, որոնք դուրս են բերում նրան էկզիստենցիալ իզմի շրջանակներից: Արծակագրին նվիրված հոդվածներում նշվել է էկզիստենցիալ իզմի հետ ունեցած աղերսների մասին, բայց դրանք հիմնականում ընդհանուր բնույթի դիտարկումներ են: Հիմք ունենալով այդ դիտարկումները՝ մենք զարգացրել ենք դրանք:

Օնետտիի ողջ ստեղծագործությունն էկզիստենցիալ իզմի տեսանկյունից հետևողականորեն քննող առանձին որևէ հոդված և ուսումնասիրություն չի եղել: Հաճախ նշվում են Սարտրի հետ

¹ Prof. Ms. José Ricardo Dordron de Pinho, El mundo sombrío de Juan Carlos Onetti, <http://publicacoes.unigranrio.com.br/index.php/reihm/article/viewFile/12/19>

² Angélica Maciel, El sueño y la realidad dentro de El Pozo de Juan Carlos Onetti, <http://www.onetti.net/es/descripciones/maciel>

ուև եցած աղերսները, մինչդեռ դիտարկման համար մենք
ֆրանսիականի ավելի ընդգրկունս դրսևորում ենք վերցրել:
Օսետոյի և ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմի որոշ
ստեղծագործությունների համեմատական վերլուծությունը
հնարավորություն է ընձեռում գրողի երկերի մեջ բացահայտել
ու քննել նորանոր շերտեր, նոր դիտարկումներ,
բացահայտումներ և եզրակացություններ անել նրա արձակի
վերաբերյալ: Էկզիստենցիալ իզմի ու Օսետոյի վերաբերյալ
տեսակետների համակարգման և զարգացման, հանգամանալից
համեմատական քննություն, սեփական եզրակացությունների ու
տարբեր դիտարկումների մեջ էլ կայանում է մեր
առենախոսության գիտական նորույթը:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Առենախոսությունը քննարկվել է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Արեդյանի անվան
գրականության ինստիտուտի Արտասահմանյան գրականության և
համեմատական գրականագիտության բաժնում՝ երաշխավորվելով
հրատարակային պաշտպանության:

Առենախոսության հիմնադրույթներն արտացոլված են
գիտական ժողովածուներում հրատարակված հոդվածներում:

ԱՃԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Առենախոսությունը կազմված է ներածությունից, երեք
գլխից և եզրակացություններից:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածության մեջ անդրադարձել ենք լատինաամերիկյան նոր
արձակի խնդիրներին, տվել Օսետոյի ստեղծագործական կյանքի
համառոտ բնութագիրը, հիմնավորել աշխատանքի թեման ու
մեթոդաբանությունը, ներկայացրել կառուցվածքը, Նյու թի
ուսումնասիրվածության աստիճանը, առենախոսության
արդիականությունը և նորույթը, պարզաբանել նպատակներն ու
խնդիրները:

Նյու թի արդյունավետ համակարգման նպատակով ընտրել ենք
առենախոսության հետևյալ կառուցվածքը. առաջին գլուխը
բաժանված է երկու մասի՝ առաջինը նվիրված է
Էկստենցիալ իզմի ակունքներին ու խնդիրներին շրջանակի
որոշարկմանը և ֆրանսիական Էկստենցիալ իզմին, իսկ երկրորդ
մասը լատինաամերիկյան Էկստենցիալ իզմի գրաքննական
ակնարկ է: Երկրորդ գլուխը հիմնականում նվիրված է Օսետոյի
վաղ շրջանի փոքր արձակում՝ պատմվածքներում և
վիպակներում, իսկ երրորդը՝ վեպերում արձարձված
Էկզիստենցիալ խնդիրների քննությանը՝ ֆրանսիական
համանուն ստեղծագործությունների հետ որոշակի
համեմատություններով:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՕՆԵՏՏԻԻ ԱՐՁԱԿԸ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԷԿՉԻՍՏԵՆՑԻԱԼ ԻԶՄԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ ԵՎ ԼԱՏԻՆԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ. ՏԻՊԱԲԱՆԱԿԱՆ ԶՆՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁ

Էկզիստենցիալ իզմը ոչ միայն փիլիսոփայական, այլև գրական երևույթ է և որպես այդպիսին իր լիարժեք դրսևորումն է գտել ֆրանսիական գրականության մեջ: Այս գլխում մենք անդրադարձել ենք գրական այս ուղղության փիլիսոփայության ակունքներին՝ նկատելով, որ այն ոչ թե փիլիսոփայական համակարգ է, այլ գոյի անհատական վերապրում, որ հնարավոր է դարձնում փիլիսոփայությունը վերածել գրականության պատկերավոր լեզվի: Չնայած ֆրանսիական էկզիստենցիալ իզմը կրել է և՛ Կիերկեգորի, և՛ գերմանացի էկզիստենցիալիստներ Յայդեգերի ու Յասպերսի, և՛ Յոնսեմլի ֆենոմենոլոգիայի (Սարտր), և՛ Կաֆկայի (Կամյու) ազդեցությունը, սակայն դժվար է գտնել որևէ այլ հեղինակ, որ այնքան խորը հետք թողած լինի ֆրանսիական ուղղության վրա, ինչպիսին Ֆ. Դոստոևսկին է: Դժվար է գտնել ֆրանսիացի մի էկզիստենցիալիստ գրող, որը չի խոստովանել նրանից կրած ազդեցությունը: Մենք հանգամանորեն կանգ ենք առել էկզիստենցիալ իզմի՝ Դոստոևսկուց կրած ազդեցության վրա (քանի որ այդ ազդեցությունը կրել են նաև լատինամերիկյան էկզիստենցիալիստներն ու Օսետոին), անդրադարձել ենք Կամյուի՝ Կիրիլովի և Ստավրոգիևի կերպարների վերլուծությանը, Անդրե ժիդի Էստեների և հողվածների «Դոստոևսկի» գրքին, նրա և Ա. Մալրոյի վեպերի՝ այսպես ասած, էկզիստենցիալ, դոստոևսկիական հերոսներին, Դոստոևսկու և Մորիակի աշխարհայացքի աղերսներին՝ Սարտրի հետևությամբ էկզիստենցիալ իզմի գրականության ելակետային դրույթը համարելով ռուս դասականի՝ «Եթե ասոված չկա, ապա ամեն ինչ թույլատրելի է» խոսքերը:

Մանրամասն քննել ենք ինչպես կրոնական (Լեոն Բուլա, Գաբրիել Մարսել, Անդրե ժիդ և Ֆրանսուա Մորիակ), այնպես էլ աթեիստական էկզիստենցիալ իզմը (Անդրե Մալրո, Ալբեր Կամյու, Ժան-Պոլ Սարտր): Էկզիստենցիալ իզմի այս ներհակ ուղղություններն, ըստ Սարտրի (այդ մասին խոսվում է «Էկզիստենցիալ իզմը հուժմանիզմ է» գրքում), միմյանց հակադրվում են ըստ գոյության և էության տարբեր հարաբերակցություններ: Ըստ կրոնական էկզիստենցիալ իզմի, էությունը նախորդում է գոյությանը, մինչդեռ աթեիստականը պնդում է հակառակը՝ քանի որ Ասոված գոյությունն չունի, մարդն ինքն է իրեն կերտում, ինքն է պատասխանատու իր էության համար: Այս ելակետից են բխում էկզիստենցիալ իզմի մյուս մոտիվները՝ լքվածություն, տագնապ, հուսալքություն: Տագնապը ծանոթ է այն մարդուն, ով պատասխանատվություն է վերցնում: Լքվածությունն ասելով՝ Սարտրը նկատի ունի

Աստծու բացակայությունը: Աստված չկա, ուստի մարդը հենարան չունի ոչ դրսում, ոչ էլ իր ներսում: Սա է մարդու հուսալքության պատճառը, ինչն ամենևին նրան հուսահատության չպետք է դրդի: «Ինչ-որ բան նախածեմնելու համար բնավ հարկ չկա, որ մարդը հուսա», - հայտարարում է Սարտրը: Մարդը, ըստ նրա, գործողությունները հանրագումար է և այնպիսին է, ինչպիսին ինքն է իրեն կերտում: Իրականությունը ձևավորվում է մարդկային գործունեության միջոցով, ուստի փիլիսոփան ձգտում է ապացուցել Էկզիստենցիալ իզմի հումանիստական բնույթը³: Իր գաղափարները նա փորձում էր մարմնավորել ոչ միայն փիլիսոփայության, այլև հասարակական գործունեության մեջ և գրական հերոսների ճակատագրերում: Գեղարվեստական գործերում նա հիմնականում արժարժում է ազատության խնդիրը: Հասարակությունն անհատին թշնամի օրգանիզմ է, ուր մեկը սահմանափակում է մյուսի ազատությունը: Էկզիստենցիալ մարդը նախընտրում է խզել կապերը հասարակության հետ, իսկ հաճախ էլ, իր ազատ ընտրությունը հաստատելու համար, դիմել անհիմն թվացող արարքների՝ երբեմն չպատճառաբանված սպանություն գործելով, ինչը փորձում է բացատրել մարդկանց հանդեպ առեկտություն: Սարտրը ցույց է տալիս նաև անձի ազատությունը սահմանափակող երևույթը՝ մահը, որի առջև մարդը պարզապես անզոր է («Պատր»):

Քննության ամենելով Կամյուրի փիլիսոփայական հայացքները («Սիզիփոսի առասպելը», «Ընդվզող մարդը»)՝ նկատել ենք, որ նրա փիլիսոփայական էսսեները, ի տարբերություն սարտրյան հասկացությունների փիլիսոփայական լեզվի, աչքի են ընկնում գեղարվեստական պատկերավորությամբ ու պարզությամբ: Եթե Սարտրը դասական՝ Կանտի, Հայդեգերի կամ Հոլսեմի փիլիսոփայության հետևորդ էր, ապա Կամյուրի փիլիսոփայում էր Ֆ. Նիցշեի «կյանքի փիլիսոփայություն» ոգով: «Ուզում էք փիլիսոփայել, գրեք վեպեր»,- ասում է նա: Սարտրի «Սրտխառնուքից» (1938) չորս տարի անց լույս է տեսնում «Օտարը»: Բազմաթիվ նմանություններով հանդերձ՝ այս վեպերն արմատապես տարբերվում են. առաջինը փիլիսոփայական, երկրորդը հոգեբանական վեպ է: Կամյուրի երկում իրադարձությունը կարևոր տեղ է գրավում, մինչդեռ Սարտրի փիլիսոփայական վեպերում իրադարձություններ չկան: Օնետտին այս իմաստով Սարտրի հետևորդն է:

Տարբերակելով \$րասսիական Էկզիստենցիալ իզմի կրոնական և ոչ կրոնական ուղղությունները՝ նկատել ենք, որ Օնետտիի հերոսներն ավելի շուտ անհավատ են՝ մռայլությունը, անհուսությունը, կեցության անիմաստությունը նրանց

³ Sartre J.-P., L'existentialisme est un humanisme. Nagel, P., 1970, 147 p.

վերապրումն առավել ապես հիշեցնում է ֆրանսիական
Էկզիստենցիալ իզմի արթիստական ուղղութիւնը:

Օնետտիի Էկզիստենցիալ իզմը ֆրանսիականի հետ
համեմատել անկարելի էր, եթէ չխոսվեր նաև
լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ իզմի՝ Օնետտիի արձակում
առկա միտումների մասին: Մեքսիկացի ականավոր գրող
և տեսաբան Օգտավիո Պասը նկատում է, որ Լատինական Ամերիկայի
երկրներին գրականութիւնը ներդրում առանձին հոսանքներ
և ուղղութիւններ չկան⁴: Լատինաամերիկյան
Էկզիստենցիալ իզմն առանձին ուղղութիւններում դժվար է համարել
նախ այն պատճառով, որ այն ֆրանսիականի նման իր ուսմունքը
շարադրող դոկտրինաներով հանդես չի եկել: Այն բացառապէս
գրական երևույթ է, ֆրանսիականի նման կրել է Դոստոևսկու
ազդեցութիւնը (գրականագիտութիւնը մեջ նկատված է
Դոստոևսկու ընդհատակյա և Օնետտիի հերոսների
նմանութիւնը), բայց Լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ իզմի
գրականութիւնը ձևավորվել է գերմանականին ու
ֆրանսիականին նախորդող իսպանականի (խոսե Օրտեգա-Գասեթ,
Միգել դե Ունամունո) ազդեցութեամբ, զարգացել
եվրոպականին գուգահեռ, գրեթէ միաժամանակ, և դժվար է այն
միանշանակ եվրոպականի ազդեցութիւնն համարել:
Անդրադարձել ենք Օնետտիին նախորդած Լատինաամերիկյան
Էկզիստենցիալ իզմի երկու խոշորագույն հեղինակների՝
Արլտի (Կորտասարն ասել է. «Մենք բոլորս դուրս ենք եկել
Արլտի գրչից»⁵) և Մալեայի ստեղծագործութիւններին՝
ուրվագծելով Լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ իզմի
առանձնահատկութիւնները: Օնետտիի կերտած կերպարները
շատ կողմերով են հիշեցնում Արլտի հերոսներին: Նրանք
նույնպէս երազող են և ունեն իրենց ներքին
իրականութիւնը: Ի տարբերութիւն Օնետտիի հերոսների,
Մալեայի հերոսները հավատում են Աստուծոյ ու յոյութանը, թեև
Աստուծոյ նրանց համար անհաս է ու անճանաչելի:

Անդրադարձել ենք նաև խոսե Դոնոսոյի արձակին՝ նրա և
Օնետտիի ստեղծագործութիւնների համեմատութեամբ
քննելով վերջինիս Էկզիստենցիալ իզմի որոշ
յուրահատկութիւններ: Լատինաամերիկյան
Էկզիստենցիալ իստգործներին այս կամ այն չափով հատուկ են
ոչ միայն գոյաբանական, այլև սոցիալական մոտիվները:
Մարդու հուսալքութիւնը, հասարակութիւնը ոտնաձգում և
մենութիւնը վերապրման հետ սերտորեն կապված է
արքատութիւնը, թշնամութիւնը, «կյանքի հատակում» լինելու
մոտիվը: Սոցիալական ու Էկզիստենցիալ մոտիվների այս
համադրութիւնը, երբեմն նաև կենցաղագրական շերտն այս
կամ այն չափով հատուկ են թե՛ Արլտի, թե՛ Մալեայի, թե՛

⁴ Paz, Octavio, EL LABERINTO DE LA SOLEDAD, cd. Fondo de Cultura Económica, S.A., Madrid, 1950, p. 6.

⁵ Cortázar J. «Prefacio» en Roberto Arlt, Obras completas, 2 vols. Buenos Aires: Carlos Lohlé, 1981, pp. 3-11.

Օնե տտիի, թե՛ Դոնոսոյի արձակին, որի պատճառը թերևս այդ
երկրների սոցիալական վիճակն էր: Այս ամուսնով
լատինաամերիկյան սոցիալական Էկզիստենցիալ իզմը
տարբերվում է ֆրանսիական մետաֆիզիկական
Էկզիստենցիալ իզմից:

Լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ իստներին, նաև
Օնե տտիին, հատուկ է Լատինաամերիկյան Նոր արձակի
«պարահանդեսայնունը», գրոտեսկն ու
համեմատություններով, մակդիրներով գերխիտ, գերհագեցած
պատումը: Ոճական բարոկկոն բնորոշ է նաև
Էկզիստենցիալ իստական տրամադրություններ բերող գրեթե
բոլոր հեղինակներին: Այդ գրողներից շատերին, նաև
Օնե տտիին հատուկ են Լատինաամերիկյան արձակը բնութագրող
այլ հնարքներ, ինչպես պատումի դեմքի փոփոխությունը՝
անցում ամառին դեմքով պատումից երրորդ և դարձյալ ամառին
դեմքի: Ոճական նմանատիպ հնարքները և աշխարհընկալումն
ընդհանրապես հատուկ չէ ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմի ոչ
մի հեղինակի:

Լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ զմն ունի իր թեմատիկ
շեշտադրումը՝ մարդու մենույնության թեման (Մարկեսի արձակում
այն ամացքային է): Մենությունն Էկզիստենցիալ իզմի
կարևորագույն թեմաներից է և բնորոշ է Լատինաամերիկյան
շատ հեղինակների: Պասի «Մենություն դիալեկտիկան» էսսեն
Լատինաամերիկյանի յուրօրինակ հանգանակ է: Մարդը
ծնվելուց հետո ընկնում է օտար ու թշնամական աշխարհ,
աստիճանաբար նրա՝ աշխարհից տարանջատված և ինքնու
զգացումը փոխվում է մենության զգացման: Միայնակ մարդը
լքված է Աստծու կողմից: Մենությունը դառնում է անհատի
ճակատագիրը, նա փորձում է փախչել դրանից, բայց չի
հաջողվում: Մարդը ծնվում և մահանում է մենակ: Մահվան
աստիճանը ժամանակի հետ փոխակերպվում է սեփական
մահկանացության գիտակցման, իսկ մեր շուրջն ամեն ինչ
հիշեցնում է, որ մենք պետք է մահանանք: Մեզ սովորեցնում են
ոչ այնքան ապրել, որքան մահանալ: Մարդը փորձում է փրկվել
սիրելով: Սիրտ տառապանքը մենություն և տառապանքն է: Մենք
հաղորդակցվում ենք ոչ թե կնոջ, այլ նրա մասին ունեցած մեր
պատկերացման հետ: Տղամարդը և կինն Էնթոյամբ օտար են: Սերն
ընտրություն է, բայց մարդը չի ընտրում, ընտրության
ազատությունը պատրանք է:

Պատը, մենության տեսանկյունից քննելով Էկզիստենցիալ
հասկացությունները, ուրվագծում է մարդու երկրային ողջ
ուղին⁶: Ինչ-որ իմաստով միայնակ մարդը Լատինաամերիկյան
արձակի հիմնական կերպարներից է: Անդրադառնալով Մարկեսի
գործերում մենության խնդրին (իսկ Մարկեսն ինքն է
խոստովանել վաղ շրջանում Էկզիստենցիալ իզմից կրած
ազդեցությունը), փորձել ենք Էկզիստենցիալ իզմը

⁶ Octavio P., Paz, O., El laberinto de la soledad, cd. Fondo de Cultura Económica, S.A., Madrid, 1950, 304 p.

տարբերակել մոգական ռեալիզմից: Վերջինս հատկանշվում է մոգականի, անսովորի ամկայությունամբ, մինչդեռ Էկզիստենցիալիզմը սովորականի, ամօրյայի, տաղտուկի, ձանձրության իրականությունն է: Մյուս կողմից, մոգական ռեալիզմն ունի իր քննադատված ազգային բնույթը, իսկ Էկզիստենցիալիզմը չունի:

Պատի Էսսեում, ինչպես Սարտրի մոտ, լավագույնս են ցույց տրված, թե այդ մոտիվները՝ մենություն, լքվածություն, ճակատագիր, դատապարտվածություն, փախուստ, պատիժ, ընտրություն, ազատություն, օտարում և մահ, ինչպես են շարկապված միմյանց: Այսպիսով, գրական այս ուղղության ամանցքում մարդկանց մենություն և օտարման թեման է, իսկ Օնետտի արձակը Կառլոս Ֆոլեստեսը համարում էր «մեր օտարված ժամանակների հիմնաքարը»⁷:

ԳԼՈՒԽԵՐԿՐՈՐԴ ԷԿԶԻՍՏԵՆՑԻԱԼ ԻՍՍԱԿԱՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐՆ ՕՆԵՏՏԻՒ ՎԱՂԾՐՁԱՆԻ ՓՈՔՐ ԱՐՁԱԿՈՒՄ

Օնետտի ամառը ին ստեղծագործության՝ 1933-ին լույս տեսած «Ավենիդա դե Մայո-Դիագոնալ-Ավենիդա դե Մայո» պատմվածքի՝ Բուենոս Այրեսի փողոցներում շրջող հերոսը երևակայությամբ մերթ տեղափոխվում է Ալյասկա, մերթ վերադառնում «մարդկանց իրական աշխարհ»: Ռոսա Մարիա Պալերմո դե Վիսկան Օնետտի վեպերին նվիրված ուսումնասիրության մեջ նկատում է, որ այդ պատմվածքի հերոսի կերպարում «արդեն իսկ կարելի է տեսնել այն երազողին, որ խուսափում է իրական կյանքից, ժխտում այն, պայքարում դրա դեմ, երևակայության շնորհիվ կյանքը տեսնում այլ կերպ: Արձակագրի հետագա գործերում շատ զօժեր են աստիճանաբար անհետանում, մնում է միայն երազող մարդու կերպարը, որ հայտնվել էր ամառը ին ստեղծագործության մեջ»⁸:

Կյանքից և իրականությունից փախուստի մոտիվը, որ բնորոշ է նաև Սարտրի հերոսներին, կարմիր թելի պես անցնում է Օնետտի ամառը ին պատմվածքից մինչև վերջին վեպը: Հեղինակի պատմվածքների («Յնարավոր Բալդին», «Էսբերգի ափին», «Հեռագրավար Մաթիասը», «Այնքան Թախճոտ», «Դժոխքի հմայող անդունդը» և այլն) գոյաբանական վերլուծության շնորհիվ ամանձնացրել ենք այն մոտիվները, որոնց զուգահեռները գտել ենք ֆրանսիական Էկզիստենցիալիզմի մեջ: Մարդն աշխարհ է գալիս պատահականությամբ, բայց դատապարտված է իրեն դեպի մահն ուղեկցող անհրաժեշտությանը. նա կարող է ընտրություն և կատարել

⁷ Fuentes C. : "La nueva novela", 1969, p. 28.

⁸ Палермо В.-Р.-М., Романы Хуана Карлоса Онетти, Диссертация на соискание филологических наук,, 1985, с. 4-5.

միայն իրական կյանքով կամ երևակայության ու հորինված աշխարհում ապրելու, սեփական մահով մեռնելու կամ ինքնասպան լինելու միջև: Օրինաչափ է կարծես, որ, երբ գրողի հերոսները չեն կարողանում ընտրություն և կատարել հոգու տերևակայական կյանքով ապրելու, ապա ընտրությունն ապրելու և ինքնասպան լինելու միջև կատարվում է հոգու տվերջինիս: Ինքնասպանությունը Կամյուլի փիլիսոփայական հայեցակարգի հիմնական խնդիրն էր: Այն հիմնական խնդիրն է նաև Օնետտիի հերոսների համար:

Անդրադարձել ենք Կամյուլի և Օնետտիի գործերում երջանկության խնդրին: Օնետտիի երջանկության մեկնությունը հարազատ է Կամյուլի ընկալմանը «երջանիկ մահ» վեպում: «Մարդը կարող է երջանիկ լինել ոչ միայն հակառակ մահվան, այլև մահվան շնորհիվ»⁹, - գրել է Ա. Յակոբյանը «Ալբեր Կամյուլ և երջանկության խնդիրը» հոդվածում: Օնետտիի «Տունն ավազի վրա» պատմվածքի հերոսի համար երջանկությունը կապվում է բնությանը մերձենալու հետ: Նրա պատմվածքներում բազմիցս արծարծվում է մարդու և բնության ներդաշնակության թեման: Գրողի քաղաքական հերոսները տառապում են մենություննից: Արձակագրին մտահոգում է նաև մարդու և քաղաքի հակասության ու բախման, և, դրան հակառակ, բնությանը մերձ լինելով՝ կորուսյալ երջանկությունը վերագտնելու թեման: Հատկապես վաղ շրջանում ևս «Կամյուլի մտքերի հիմքում երջանկության, սիրո և ուրախության թեման է, որը նրան արմատապես տարբերում է Սարտրից»¹⁰:

Վաղ շրջանում Օնետտիին նույնպես հետաքրքրում էր երջանկության խնդիրը և նա Կամյուլի նման գրեթե նույն լուծումներն է առաջարկում: Մարդը հասարակության մեջ երջանիկ լինել չի կարող, նա կարող է երջանիկ լինել միայնության կամ բնության հետ ներդաշնակության շնորհիվ: Սարտրի հերոսներն անկարող են հասկանալ բնությունը, ապրել այն ներդաշնակությունը, որ ունեին Կամյուլի վաղ գործերի հերոսները բնության հետ: «Ռոմանտիկ է կգիստն ցիպլիստ» Կամյուլի կերպարներին բնորոշ էր աշխարհի գեղեցկության հեթանոսական վերապումը, դրա հետ հաղորդակցման, ալժիրյան արևի ու ծովի, «մարմնական կեցության» բերկրանքը»¹¹: Օնետտիի «Ապաքինում» պատմվածքի հերոսուհին հիշեցնում է Կամյուլի երկու՝ «Օտարը» և «Երջանիկ մահ» վեպերի հերոսին, որի համար երջանկությունը ծովի, արևի և բնապատկերի հետ ձուլված լինելն էր, միևն

⁹ Կամյուլ Ա., Օտարը, Ե., 1994, 248 էջ:

¹⁰ Marcel J. Mélançon, Albert Camus. Analyse de sa pensée. Suisse: Les Éditions universitaires Fribourg, 1976, p. 55

¹¹ Зарубежная литература XX века, М., 2000, стр. 134.

մարդկային հասարակությունը դուրս է մղում նրան այդ երջանկությունից: Նա անհուն երջանկություն է զգում, երբ պառկած է ծովափին, նա ընդամենը բնասպասկերի մասնիկ է, իսկ երբ հեռախոսով լսում է ամուսնու ձայնը, զգում է, թե ինչպես է իր մեջ նորից ներխուժում «բաղաթի ժխորը, անցյալը, տառապանքի ցավը, մարդկային գոյության արսուրդի զգացողությունը», նա զգում է, որ կորցնում է «երջանկության լիարժեքության զգացողությունը»:

Կամյունի և Սարտրի ստեղծագործության ամենաամփոփ ակնարկում անցում ենք գտնում Օնետտիի «Անդունդը» վիպակում: «Սենյակում անցունդարձ էի անում, երբ հանկարծ ինձ թվաց, թե այն առաջին անգամ եմ տեսնում»¹²: Առաջին նախադասությամբ իսկ հեղինակը փորձում է որսալ իրականությունից մարդու հանկարծակի օտարման ակնթարթը, երբ անսպասելիորեն խզվում է նրա և արտաքին իրականության կապը, ակնթարթը, որի մասին Կամյունն ասում էր. «Մի ակնթարթում մենք դադարում ենք հասկանալ աշխարհը»¹³, իսկ Սարտրի «Սրտխառնուքի» հերոս Անտուանը, նայելով գարեջրի գավաթին, հանկարծ բացահայտում է, որ աշխարհն իրենից դուրս է գտնվում, օտար է իրեն և խորթ ու անճանաչելի, որ մարդկային գիտակցությունը հակադրված է իրերի անճանաչելի աշխարհին: Օնետտիի վիպակը սկսվում է հանգուցային այդ ակնթարթից: Յերոսը՝ Էլադիոն դուրս չի գալիս սենյակից: Անդրադարձել ենք փակ սենյակի փոխաբերությանը Սարտրի և Օնետտիի ստեղծագործություններում, ուր մարդը, մեկուսանալով, փորձում է պաշտպանել իր խոցելի ներքինն արտաքին աշխարհի սպառնալիքներից. այսպիսով սենյակի մեջ թաքնվում է հաղորդակցության վախը: Օնետտին ևս ներկայացնում է «սահմանային» այդպիսի մի իրադրություն՝ փակ սենյակ, և էկզիստենցիալ, պասիվ հերոսի տիպ, որն անկողնում պառկած լինելու անասելի ձանձրույթը փոխարինում է սենյակում այսու այնպիսի քայլերով՝ հոտոտելով թևատակերն ու ինքն իրենից նողկանք զգալով: Նողկանքը, որ Օնետտի գործերում հաճախ է հանդիպում, նույն սարտրյան սրտխառնուքն է: «Կեցությունը և ոչ ինչը» աշխատության մեջ Սարտրը այնպես է, որ կեցությունը կարող է բացահայտվել այնպիսի զգացողության միջոցով միայն, ինչպիսին սրտխառնուքն է, հակադրվելով Շելլերին, ում կարծիքով կեցությունը բնագոյաներով է բացահայտում մարդուն¹⁴: Օնետտիի հերոսի նողկանքն ուղղված է հասարակությանը. նա ատում է մարդկային հանրությունը, իմաստ չի տեսնում «հանուն բարեկեցիկ կյանքի» փող վաստակելու մեջ, աշխատանքը

¹² Onetti J., El pozo, M., Punto de lectura, 2007, p. 1.

¹³ Camus A., Le Mythe De Sisyphe. Essai Sur L'absurde. P.: Les editions Gallimard, 1942, p. 22.

¹⁴ Sartre J-P., L'être et le néant, Gallimard, 1976, p. 16.

համարում է «առեւ ի հիմարություն, որից խուսափել անհնար է», «այն սակավաթիվ մարդիկ» էլ, որոնց ճանաչում է, «չարժեն, որ արևը ջերմացնի իրենց»¹⁵ (հիշեցնելով Մերսոյին):

«Անդունդը» համեմատել ենք Կամյուի «Անկումի» հետ՝ խորամուխ լինելով երկու վիպակների վերնագրերից բխող նմանությունների (մարդու անկումը սեփական հոգու անդունդներում), ապա պատումի եղանակների մեջ. երկուսն էլ գրված են «գիտակցության հոսքով» և խոստովանության եղանակով՝ իբրև հասարակությունից հեռացած, ինքն իրեն մենուկայն դատապարտած մարդու ինքնավերլուծություն, ում միակ գրուցակիցը, ինչպես Մալեան է ասում, սեփական հոգին է: Սեփական հոգու անհատակ անդունդների այս պեղումները սկիզբ են առել Դոստոևսկու «Գրառումներ ընդհատակից» վիպակից: «Թող ամեն մեկը պեղի իր ներսը. դա միակ տեղն է, որտեղ մարդը կարող է գտնել ճշմարտությունը,- ասում է Օնետտին,- ի՞նչ է գրականությունը, եթե ոչ մի երկար ինքնախոստովանություն»¹⁶: Անցյալը ներկայանում է որպես խառնափնթոր, խառը, կտրտված, իսկ կյանքի ամանձին իրադարձություններն՝ անբովանդակ ու իմաստագուրկ: Էլ ադիոն ի գորու չէ գտնել սեփական անցյալի ամբողջությունը, կապակցել իր կյանքի իրադարձությունները: Նրա ինքնակենսագրությունն «անկապակից է և ինչ-որ չափով՝ արսուրդ»¹⁷, - նկատել է խուան Գաբրիել Վասկեսը: Նույնն ենք նկատում նաև Կամյուի վիպակի հերոս Բլամանսի դեպքում: Այդ իսկ պատճառով այս երկու վիպակ-խոստովանությունները հստակ և ուղղագիծ սյունժե չունեն և միակ գիծը, որ կապում է ստեղծագործության տարբեր դրվագները, օտարումների շքերթն է: Նույնն է նաև վիպակների հերոսների տարիքը՝ քառասուն: Բլամանսն առում է հասարակությանը՝ նրան անվանելով «շնացողներ» և «թերթեր կարդացողներ»¹⁸: Յետաքրքիր է, որ Էլ ադիոն Բլամանսի ասած «թերթ կարդացող և շնացող» մարդն է. նրա կերպարում ամենաշատն ընդգծված են հենց այդ երկու գիծը՝ մասնագիտությունը ամբողջությամբ է եղել և հիմա աշխարհի հետ կապը միայն թերթ ընթերցելով է պահում, մյուս կողմից անընդհատ կապվում և խզում է կապերը մարմնավաճառ կանանց հետ: Ամփոփելով «Անկումը» վիպակի հետ գուգահեռման գիծը, զարգացրել ենք նաև լատինաամերիկյան գրականագիտության մեջ արդեն իսկ նկատված Սարտրի ստեղծագործությունների

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 89

¹⁶ Juan Gabriel Vásquez, Onetti en su pozo, <http://www.elespectador.com/columna138705-onetti-su-pozo>

¹⁷ Նույն տեղում:

¹⁸ Տե՛ս «Հինգ վիպակ» գրքում, Ե., 1991, էջ 7.

հետ գուգահեռը¹⁹, մասնավորապես նկատելով, որ Էլ ադիոն իր մեկուսացումն իբրև ազատության ուն է ընկալում, բայց, ի տարբերություն Սարտրի, Օնետտին ցույց է տալիս, թե ինչպես է ազատությունը վերածվում անել անելի ծուղակի: Կամյուի և Սարտրի հերոսների նման Էլ ադիոն անկարող է հասկանալ նաև մարդկանց սրտերն իրար կապող վեհ զգացմունքը՝ սերը (այս կապակցությամբ անդրադարձել ենք սիրո անկեղծ զգացումը սեռական հաճույքով փոխարինելու երևույթին ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմում):

Այս Էլ խում մանդրադարձել ենք նաև Օնետտի այլ վիպակների՝ շեշտը դնելով ընդգծված Էկզիստենցիալ իստական «Յրածեշ տներ» երկի վրա: Վիպակի հերոսն անբուժելի հիվանդ է և դատապարտված մահվան: Ֆրանսիացի Էկզիստենցիալ իստ փիլիսոփա Էմանուել Մուսիեն այսպես է ձևակերպել Էկզիստենցիալ իզմի խնդիրը. «Չթողնել, որ մոռացվի մահը, ահա Էկզիստենցիալ իզմի տխուր հոգսը... Մարդկային գոյությունը ԿԵՏՈՒԹՅՈՒՆ Ե ՄԱՅՎԱՆ ՅԱՄԱՐ»²⁰: Յերոսն իր կյանքի վերջին օրերն անցկացնում է այնպիսի միջավայրում, ուր մահն անընդհատ հիշեցնում է իր գոյությունը, թեև նա արհամարհում է սեփական մահը, իսկ այդ արհամարհանքը մյուս հիվանդների կողմից չի ներվում: Այսպես օտարման անդուևդ է գոյանում նրան այն հանրության միջև, որտեղ նա հարկադրված է իր կյանքի վերջին օրերն անցկացնել: Սարտրի հերոսների նման վերջինս մենությունը համարում է ազատություն և՛ մի կողմից ապրելով մահվան հետ համակերպված, մյուս կողմից մահվան առջև ազատություն դրսևորելով: Ո՞րն է ազատության սահմանը, արդյո՞ք այն ամենաթողությունն է, արդյո՞ք թույլատրելի է անցնել բարոյալքման սահմանը, արդյո՞ք մահվան առջև կանգնած մարդն անսահմանորեն ազատ է և ընդհանրապես կա՞ն արդյոք մարդուն դատապարտող բարոյական չափանիշներ: Վիպասանն այդ հարցերի պատասխանը տալիս է իր հերոսի անհավատությանբ, «անհավատությունը, որի մեջ, չգիտես ինչու, հենակետեր փորձում գտնել»²¹: Այդպիսին է նաև Կամյուի Մերսոն, որ մահապատժից առաջ հրաժարվում է խոստովանությունից, որովհետև չի հավատում Աստծուն: «Յրածեշ տներ»-ի հերոսը ևս մահը համարում է մի սովորական իրադարձություն և մահվան հեռանկարի հետ կապված ոչ մի տազնապչուն չի:

Օնետտին իր ստեղծագործություններում անընդհատ վերադառնում է մարդկային բարոյալքման թեմային. գրողին հետաքրքրում է, թե մինչև ուր կարող է հասնել մարդն իր

¹⁹ Juan Gabriel Vásquez, Onetti en su pozo, <http://www.elespectador.com/columna138705-onetti-su-pozo>.

²⁰ Քաչա Վ, Գիշատիչների խնդույքը, Ե., 1976, էջ 363-364:

²¹ Onetti J., Para una tumba sin nombre, M., Punto de Lectura, 2008, p. 62:

բարոյալ քման մեջ և դրա համար նա մարդուն հանդիպարում է մահվան հետ՝ ստեղծելով «սահմանային իրավիճակներ»: «Մի անանուն շիրմի համար» վիպակում նույնպես բարոյական նույն խնդիրներ են արծարծվում: Այն սկսվում և ավարտվում է հերոսուհու թաղման պատմությամբ: Կոմյուզիցիոն շրջանակը մահվան անխուսափելիության և կյանքի՝ իբրև մահվան սպասման միտքն է հաստատում: Քանի որ մահը միակ ու վերջնական ճշմարտությունն է, ոչինչը, գիտակցության և կեցության խզումը՝ ամեն ինչ իմաստագրկող ու անհեթեթ դարձնող, ապա չկան մարդուն և իր արարքները դատապարտող բարոյական չափանիշներ, մարդն ազատության է դատապարտված. այդ պատճառով է կզիստենցիալ իստներ ժիդը, Սարտրը, Կամյուն և չեն դատապարտում մարդուն, իրենց հերոսների անբարո վարքը, ի հաստատումն սարտրյան «Էկզիստենցիալ իզմը հումանիզմ է» դրույթի, չի դատապարտում նաև Օնետոփն:

ԳԼՈՒԽԵՐՐՈՐԴ
ԽՈՒՒԱՆ ԿԱՌԼՈՍ ՕՆԵՏՏՏԻԻ ՎԵՊԵՐՆ ԷԿԶԻՍՏԵՆՑԻԱԼ ԻԶՄԻ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Այս գլխում վերլուծել և ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմի հետ համեմատել ենք գրողի վաղ շրջանի «Ոչ մեկի երկիրը» վեպը, որի հերոսները երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տագնապով համակված և հուսալքված արգենտինյան երիտասարդությունն է: Տագնապը՝ որպես գոյաբանական վերապրում, երկում պատերազմի նախագագացումն է, որն իբրև կյանքի իմաստագրկում ասրում է իդեալներից զուրկ երիտասարդ սերունդը: Այս կապակցությամբ անդրարծել ենք կեցության իմաստագրկման երևույթին ու արսուրդի հասկացությանը՝ ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմն ու արսուրդի գրականությունը դիտարկելով համաշխարհային պատերազմի պատմական կոնտեքստում: Այս հերոսին՝ Լարսենին, հանդիպում ենք նաև գրողի «Նավաշինարան» վեպում:

Յուլյանը և սպասումը, արսուրդը և մահն Օնետտիի այս ստեղծագործության առանցքային հասկացություններն են: Այս տեսանկյունից անդրադարձել ենք Կամյուլի «Յուլյանը և արսուրդը Ֆրանց Կաֆկայի երկերում» էսսեին, Կամյուլի վրա ազդեցությունն թողած Կաֆկայի և Դիտո Բուցցատիի՝ Կամյուլի կողմից ֆրանսերեն թարգմանված «Թաթարական անապատը» վեպերին, քանի որ մի կողմից հուլյանը, մյուս կողմից՝ արսուրդը Օնետտիի երկի գործողությունը խթանող երկու հիմնական ուժերն են: Յուլյան ամեն անգամ բախվում է կեցողության արսուրդին: Ամեն անգամ հերոսը հուսալքության է մատնվում և ամեն անգամ նորից, ինչպես գրողն է անվանում «դաժան» ու «համառող հուլյանը» նրան հանում է վհատության անդունդից՝ ստիպելով նորից կառչել կյանքի անհեթեթությունը: Միայն Գալ վեսն է, որ չի համակերպվում կեցողության արսուրդի հետ:

«Արսուրդը և ինքնասպանությունը» էսսեում Կամյուլն գրում է. «Կճռել՝ արժե՞, թե՞ չարժե ասրել այս կյանքը, նշանակում է պատասխանել փիլիսոփայության հիմնարար հարցին»²²: Գալ վեսն արսուրդի և ինքնասպանության միջև ընտրությունը կատարում է հոգուտ ինքնասպանության: Մեկ այլ տեղ Կամյուլի մոտ կարդում ենք. «Պե՞ տք է կամովին հաշտվել մահվան հետ, թե անկախ ամեն ինչից հուսալ»²³: Լարսենը գիտակցում է, որ արսուրդը դարձել է իր կյանքի իմաստն ու այդքանից հետո շարունակում է հուսալ, նա խորապես զգում է «հուլյանի արսուրդը», ինչպես Օնետտին է ասում, բայց չի դադարում հուսալ: Ձեռքը բազմաթիվ անգամ ատրճանակին տարած Լարսենը «փիլիսոփայության հիմնարար հարցին» Կամյուլի ոգով պատասխանում է. «Անկախ ամեն ինչից հուսալ»: Դիտա Գրեյը նրան է դիմում. «Ինքներդ լավ գիտե՞ք, որ կյանքում անսպասելի բաներ չեն լինում: Այն, ինչ մեզ հանկարծակի է բերում, այն էլ հաստատում է կյանքի իմաստը»:

«Յուլյանը և արսուրդը Ֆրանց Կաֆկայի երկերում» էսսեում կարդում ենք նույնը. «Այս հնարամիտ դեղամիջոցը, որը մեզ ստիպում է սիրել այն, ինչը մեզ կործանում է, որը հուլյան է տալիս այս անհուլյան աշխարհում, ինչպես նաև ամեն ինչ փոխող կտրուկ ցատկն է կգիստենցիալիստական հեղափոխության ու հենց «Դոյակի» գաղտնիքն է»²⁴: Այս խոսքերը կարելի է վերագրել նաև Օնետտիի վեպին: Պետրուսը, որ հուսալ ու ոչ մի հիմք չունի, նույնպես այդ համառ հուսացողներից է: Յուլյան է, որ հերոսների կյանքը վերածում է սպասման, սպասումը դառնում է անհուլյան, իսկ մարդը չի դադարում սպասել: «Այդ

²² Camus A., Le Mythe De Sisyphe. Essai Sur L'absurde, P., Les editions Gallimard, 1942, p. 9-10.

²³ Նույն տեղում, էջ 24:

²⁴ Camus A., Le Mythe De Sisyphe. Essai Sur L'absurde, P., Les editions Gallimard, 1942, p.148.

ժամանակը ոչ թե հույսի, սովորական սպասման ժամանակն էր»²⁵:
Լարսենը չի ուզում գիտակցել նաև, որ ինքն ինչ-որ բանի է
սպասում. «Նա պատրաստ էր սպասել մի ամբողջ դպր, ամեն
դեպքում չմտածել, որ ինչ-որ բանի է սպասում»²⁶: Մարդը
դառնում է համակ սպասում, իր մեջ հայում է դատարկությունը
և գերադասում չգիտակցել, որ այդ դատարկությունը մահն է,
իսկ սպասումը՝ մահվան սպասումը: Դատարկությունն իր մեջ
գտնելով՝ անհատը խորհում է, որ ինքն անհատականությունից
զուրկ ոչնչի հասարակ պարունակ է: «Ես ես չեմ... Ես մի բան եմ,
որ ընդամենը ստուգման կարիք ունի... Ես անհատականություն
չեմ»²⁷, - մտածում է Լարսենն իր մասին, իսկ Գալվեսի կնոջ
մասին ասում՝ «Նա ոչ թե անհատ է, այլ պարզապես սպասման
պարունակ»²⁸:

Այս գլխում անդրադարձել ենք Օնետտի գլուխգործոցին՝
«Կարճ կյանքը» վեպին, որը ոչ միայն լատինաամերիկյան, այլ և
իսպանալեզու գրականության «բոլոր վեպերից թերևս
ամենագեղեցիկն ու անթերին»²⁹ է: Վեպի հիմնական թեման
մարդու մենությունն է ժամանակակից աշխարհում: «Կարճ
կյանքը» մեկ հերոսի երկ է: Սա Էկգիստենցիալ իստական
ստեղծագործության հիմնական միտումներից է: Այդպիսին են
Կամյուրի ու Սարտրի վեպերը, առանցքում մի հերոս է՝
իրադարձություններից դուրս մղվող, օտարվող անհատը:
Մյուսները երևում են նրա տեսանկյունից, և մարդկային
ամբողջ կեցությունը կրում է վերջինիս աշխարհայացքի
գունավորումը: Օնետտի հերոսը՝ Բրաուզենը, մենությունից
դրդված Սարտրի Աստուանի նման, որոշում է գրել իր կյանքի
պատմությունը: «Ես կփրկվեմ, եթե սկսեմ գրել»³⁰, - ասում է նա:
Մենությունից փրկվելու միակ միջոցը փախուստն է դեպի
ներաշխարհ, դեպի երևակայություն, որը հակադրվում է
արտաքին իրականությանը: Ինչպես Սարտրի վեպում, այստեղ
նույնպես իրադարձություններ չկան:

Մարդկային փոխարաբերություններն ընկալվում են
որպես մարդու մենության, հետևաբար անհատի ինքնությանն
սպառնացող վտանգ: Մենության մեջ է միայն մարդը գտնում
ինքն իրեն, ավելին՝ մենության մեջ է հնարավոր միայն
մերձեցալ կեցության իմաստին: «Ես մենության կարիք էի
զգում,- խոստովանում է հերոսը,- առանց մենության իմ նոր
ծնունդը հնարավոր չէր: Եվ միայն մենության մեջ, առանց

²⁵ Onetti J., El astillero. M., 1967, Arca, p. 99.

²⁶ Նույն տեղում, էջ 89:

²⁷ Նույն տեղում, էջ 71:

²⁸ Նույն տեղում, էջ 99:

²⁹ Vargas M., Cartas a un joven novelista, <http://www.libros.am/book/read/id/216810/slug/cartas-a-un-joven-novelist>

³⁰ Onetti J., La vida breve, EDHASA, 2006, p. 36.

հասարակելու, կարող էի ըմբռնել կեցույթ ունը, կարող էի ձեռք բերել ինքս ինձ»³¹: Սենյակը դառնում է այն տեղը, որտեղ մարդը պատերով աման ձևացված է հասարակույթ ունից, որտեղ ձեռք է բերում մենույթ ան իրավունքը: Բրաուզենի երազանքն է՝ «դառնալ սենյակ ու գտնվել այդ սենյակի ներսում»³²: Նա հիշեցնում է Սարտրի «Սենյակը» նովելի հերոս Պիեռին, որը փակվում, մեկուսանում է կիսամութ սենյակում: Սենյակն է այն տարածքն է, որտեղ ամեն ինչ արտացոլում է մեր անձը, հիշեցնում, վերաբերում միայն մեզ: Պիեռն ու Բրաուզենն այդպես են վարվում, որովհետև զգում են, որ հասարակույթ ունը սահմանափակում է իրենց ազատույթ ունը: Այսպիսին է թե՛ Սարտրի, թե՛ Օնետտիի ազատույթ ան ընկալումը: Ուրիշները սահմանափակում են մեր ազատույթ ունը, մարդն սկսում է գործել ըստ ուրիշների՝ իրենից ունեցած ակնկալ իքների և սպասումների: «Յուրաքանչյուրն իրեն ընկալում է այնպես, ինչպես ուրիշների առաջ է բացվում,- իր հերոսի շուրթերով խոստովանում է Օնետտին,- յուրաքանչյուրը ձևավորվում է համակեցույթ ան մեջ, սկսում է իրեն ընկալել այնպես, ինչպես ուրիշներն են ընկալում իրեն և գործում է ըստ այն ամենի, ինչ ակնկալում են գոյույթ ուն չունեցող այդ ենթադրյալ ից»³³:

Հասարակույթ ունը փորձում է ճնշել մարդու անհատականույթ ունը, փոխել նրան, ահա թե ինչն է հերոսն ընտրում հակառակ բևեռը՝ այն իրականույթ ունը, որտեղ այդ հասարակույթ ունը ինքն է և ինքն է այդ իշխանույթ ան տերը: Բրաուզենն զգում է, որ հասարակույթ ունը մարդուն փորձում է զրկել ինքնույթ ունից: Աշխատավայրում նա «փոխակերպվում է կենսուրախապուշի՝ շղակրատ, հաշվենկատ, ժպտադեմ»³⁴: Նրա համար համակեցույթ ունն անհնարին բան է: Անկողնում պառկած, Բրաուզենը մահվան է սպասում, իր իսկ խոսքերով նա «ընդգծված հետաքրքրույթ ուն» ունի մահվան հանդեպ³⁵, մահվան ձգտում, ինքնույթ ան լիարժեք կորստի մղում: Նա նույնիսկ մահվան է նախապատրաստում իրեն, մահը հանգիստ դիմավորելու համար՝ անկողնում պառկած խորասուզվելով «ոչնչի» մեջ, որին նպաստում է սենյակի բացարձակ լռույթ ունը: Մահվան այս վերապրումի մեջ է բացվում մարդկային կյանքի առեղծվածը, այն, որ «կյանքը հենց դու ես և դու մնացած բոլորն ես»³⁶, իսկ մարդու մահով չքանում, անէանում է ամբողջ աշխարհը: Հանկարծ «բացահայտում ես, որ

³¹ Նույն տեղում, էջ 131:

³² Նույն տեղում, էջ 184:

³³ Onetti J., La vida breve, EDHASA, 2006, p. 168.

³⁴ Նույն տեղում, էջ 59:

³⁵ Նույն տեղում, էջ 76:

³⁶ Onetti J., La vida breve, EDHASA, 2006, p. 186:

կյանքը հենց միայն թյուրիմացություններին է գոյանում: Գերտրուդա, աշխատանք, ընկերություն ծտայնի հետ, ինքդ քո հանդեպ տածած զգացմունքներդ՝ այս բոլորը թյուրիմացություններ են: Թյուրիմացությունն ինչ բացի ուրիշ ոչինչ գոյություն չունի... Հավանաբար ամեն մի գոյություն, որ հնարավոր է պատկերացնել, ի վերջո անայնպիսի հանգում է թյուրիմացության»³⁷:

Եկզիստենցիալ մարդն իր գործունեությամբ փորձում է լցնել գոյության դատարկը, ինչպես Մալրոյի հերոսները կամ Կամյուլի Սիզիփոսը: «Բայց չէ՞ որ հայտնի է, որ մարդն ինչ-որ բան պիտի անի, յուրաքանչյուրը պիտի իրացնի իրեն ինչ-որ կերպ: Այդ ժամանակ մահն այնքան էլ էական չէ: Դու անհետանում ես, մինչդեռ հավատ ունեցող մարդուն թվում է, թե ինքը բացահայտել է կյանքի իմաստը և այն ենթարկել իրեն: Իսկ ես չեմ կարծում, թե ի գորու եմ հավաստալ ու չգիտեմ ոչինչ, որ կարողանա ինձ օգնել այս և մյուս կարծ կյանքերում: Իհարկե ես կարող եմ դառնալ տարբեր խաղերի մասնակից, փորձել համոզել ինքս ինձ, մարդկանց առջև հավատացյալ Բրաուզենի խաղալ, քանի որ ցանկացած կիրք և ցանկացած հավատ մեզ երջանկություն է պարգևում, եթե կարողանում է շեղել ու մոռացություն պարգևել»³⁸: Հերոսը հրաժարվում է այդ հավատից, ինչպես Մերսոն և նրանման հրաժարվում է գոյության դատարկը գործունեությամբ լցնելուց: Ընդհանրապես արժե՞ ինչ-որ բան ձեռնարկել, երբ գոյությունը մեծագույն թյուրիմացությունն է: Այս ամենը տանում է դեպի հերոսի անշարժություն, կարելի է ասել, օնթոլոգիական ծուլության: Թերևս ոչ մի փոխաբերություն և այնքան դիպուկ չբնութագրեր Բրաուզենի անընդհատ անկողնում գտնվելը, որքան «անգիր արված առատաղը»: Սեփական սենյակում ամեն ինչ չափազանց ծանոթ է հերոսին: Ծանոթ են կահույքը, պատերի բոլոր բծերն ու հետքերը: Նա ինքն իրեն անգործության է մատնել և իր մասին ասում է. «Ինքս ինձնից անկախ բոլոր գործերս հետաձգում եմ վաղվան. ես անկարող եմ գործել: Եթե կարողանայի էլ, միևնույն է, ոչինչ էլ չէր ստացվի»³⁹:

³⁷ Նույն տեղում, էջ 49:

³⁸ Նույն տեղում, էջ 124:

³⁹ Onetti J., La vida breve, EDHASA, 2006, p. 103:

ԵՇՐԱԿԱՑՈՒ ԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Օնետտիի արձակը բազմաթիվ գրական ավանդույթների ուրույն համադրությունն է, կարելի է ասել, որ վերջինս \$րանսիացի Էկզիստենցիալ իստներին հարագատ է աշխարհայացքով (ոճով նման է լատինաամերիկյան արձակի հեղինակներին): Վիպասանի երկերը բազում աղերսներ ունեն \$րանսիական Էկզիստենցիալ իզմի հատկապես աթեիստական ուղղության հետ, բայց դրանք \$րանսիականից կրած ազդեցությունն դժվար է համարել, քանի որ լույս են տեսել Սարտրի և Կամյուի առաջին երկերի հետ գրեթե միաժամանակ: Մյուս կողմից նշենք, որ գրողի արձակը, լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ իզմի նման, ունի իր ընդգծված սոցիալական բնույթը և թեմատիկ շեշտադրումը՝ մարդու մենության խնդիրը:

2. Արձակագրի վաղ շրջանի պատմվածքներում առանցքային է մահվան և երջանկության թեման: Կամյուի նման նացույց է տալիս, որ մարդը երջանիկ կարող է լինել ոչ միայն հակառակ մահվան, այլև մահվան շնորհիվ: Նրա հերոսների համար երջանկությունը բնության հետ ունեցած մերձությունն է: Նրանք աստիճանաբար նմանվում են Սարտրի հերոսներին, որոնք ակարող են բացառել բնության «խորը գառանցքը», և առաջանում է արսուրդի զգացումը: Օնետտին ցույց է տալիս, թե ինչպես է օտարումը բնությանից և Աստուծոց դառնում մարդու դժբախտության պատճառ:

3. \$րանսիական աթեիստական Էկզիստենցիալ իզմի նման գրողի հերոսներն անհավատ են: Քանի որ Աստված գոյությունն չունի, չեն կարող լինել բարոյական չափանիշներ: Օնետտին հետաքրքրում է, թե ինչպես իրեն ինչպես կդրսևորի մահվան շեմին կանգնած մարդը, որը հավատացած է, որ Աստված գոյությունն չունի: Մարդը պատասխանատվությունն չի զգում հասարակության չափանիշներով անբարոյական համարվող իր արարքների համար, ինչպես Ժիդի Լա\$կադիոն, Սարտրի Պիեռ Իլբերը կամ Կամյուի Մերսոն: Վիպասանը նույնպես չի դատապարտում կեցության արսուրդի ողբերգությունը վերապրող մարդու «անբարոյական» վարքը: Ավելի շուտ նրա հակակրանքն ուղղված է նրան դատապարտող հասարակությանը, որը մարդուն փորձում է տեսնել իր պատկերացումներին համապատասխան, իսկ երբ «համընկնումը չի ստացվում», գոյանում է օտարման անդունդը:

4. Օնետտիի վիպակներում և վեպերում հաճախ են հանդիպում \$րանսիական Էկզիստենցիալ իզմի գրականության ոչ միայն թեմաներ ու մոտիվներ, այլև զգացողություններ, հակացություններ, պատկերներ ու փոխաբերություններ, որոնց միջոցով, ըստ Էկզիստենցիալ իստների, մարդուն բացահայտվում է կեցության \$եռմենը: Այդ հակացություններից են սրտխառնուքը, անկումը, անդունդը,

որոնց միջոցով Սարտրն ու Կամյունս փորձում էին բացահայտել կեցողության էությունը:

5. Վիպասանի հերոսը ֆրանսիական էկզիստենցիալիզմի հերոսի նման հասարակության հետ կապերը խզած, օտարված և ապաստոցիալ ական անձն է, որ գիտակցաբար մեկուսանում է ու ինքնամփոփվում սեփական սենյակում: Նրա հերոսները, իրականությունից փախուստի դիմելով, ապաստան են գտնում սեփական հոգու մատույցներում, ինչպես «Կարճ կյանքում» Բրաուզենը, իսկ եթե չեն գտնում իրենց ներաշխարհի ու երևակայության տանող ուղին, մտում է կործանումն ու մահը, ինչպես Կամյունի «Անկումի» հետ բազմաթիվ աղերսներ ունեցող «Անդունդը» վիպակի հերոս Էլադիոյին, որն ինքնասպանությամբ է ավարտում կյանքը: Օնետտիի ստեղծագործության մեջ ևս արժարժվում է Կամյունի «փիլիսոփայության հիմնարար հարցը»՝ ինքնասպանության խնդիրը: Որքան էլ գոյությունն անհեթեթ է, ըստ Կամյունի, հարկավոր է ապրել այն: Գրողի հերոսներից շատերը, ինչպես օրինակ Էլադիոն ու Գալ վեսը, «փիլիսոփայության հիմնարար հարցը» լուծում են հոգու տմահվան, իսկ մյուսների համար կյանքն արտերդի հետ շարունակական բախում է. համառող հույսի շնորհիվ նրանք նորից կառնում են կյանքից ու Սիզիփոսի նման վերսկսում պայքարը: Էկզիստենցիալ հերոսի այս տարուբերումները հույսի և արտերդի միջև հիանալի է նկարագրել Կամյունս «Յուլյա» և արտերդի ֆրանց Կաֆկայի երկերում: Էսսեում, որն իսկական բանալի կարող է դառնալ «Նավաշինարան» վեպը հասկանալու համար:

6. Օնետտիի հասարակական հարաբերությունների խնդիրը լուծում է ֆրանսիացի էկզիստենցիալիստների նման: Թե՛ Սարտրի, թե՛ Կամյունի հերոսները հեշտությամբ լքում են իրենց սիրած եակներին: Վիպասանի ստեղծագործություններում, հատկապես «Կարճ կյանք» վեպում արժարժվում է Սարտրի փիլիսոփայության և գեղարվեստական արձակի հիմնական խնդիրներից՝ ազատության հարցը: Նրա հերոսների համար, ինչպես և Սարտրի, ազատությունն անհատի օտարումն է, հասարակական կապերի խզումն ու բացարձակ մեկուսացումը, քանի որ հասարակությունը սահմանափակում է մարդկային ազատությունը: «Լինել ազատ, գերծուրիշների հանդեպ պատասխանատվությունից և առանց ջանքի ձեռք բերել ինքդ քեզ իրական մենության մեջ», - ասա Օնետտիի հերոսի հավատամքը:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՅՈՎ ՅՐԱՏԱՐԱԿՎԱԾ ՅՈՂԱԾՆԵՐ

1. Սանտա Մարիա աշխարհի անկումը Խուան Կառլոս Օնետտիի «Խոսք տանք քամուն» վեպում, Մխիթար Գոշ, 2014, 2(41), 293-297:

2. Խոլան Կարլոս Օնետտիի «Անդուլոն» վիպակի և ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմի որոշ առաջնություններ, Կանթեղ: Գիտական հոդվածներ, Երևան, 2016, 3, 18-29:

3. ВОПРОСЫ СМЕРТИ И НРАВСТВЕННОСТИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ХУАНА КАРЛОСА ОНЕТТИ И ФРАНЦУЗСКОГО ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМА//Успехи современной науки и образования, Белгород, 2016, №7, Том 4, 71-74,

4. The issues of hope and absurd Jnuan Carlos Onetii`s novel "The shipyard"//Успехи современной науки и образования, Белгород, 2016, №10, 3, 21-23,

5. Ֆյոդոր Դոստոևսկու ազդեցությունը ֆրանսիական Էկզիստենցիալ իզմի վրա, Մխիթար Գոշ, 2016, 2(45), 273-276

6. Լատինաամերիկյան Էկզիստենցիալ իզմի առանձնահատկությունները//Գրականագիտական հանդես, Երևան, 2017, Էջ 270-278

ФРАНЦУЗСКИЙ ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМ И ПРОЗА ХУАНА КАРЛОСА ОНЕТТИ

Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01. 07 – "Зарубежная литература".

Защита диссертации состоится 9-го февраля 2018 г., в 12:30 на заседании специализированного совета ВАК 003 Армянской и зарубежной литературы имени М. Абегамяна НАН РА по адресу: ул. Григора Лусаворича 15, г. Ереван, 0002, Республика Армения.

РЕЗЮМЕ

Новый латиноамериканский роман сформировался под влиянием двух основных европейских течений 20-го века: сюрреализма и экзистенциализма. Хуан Карлос Онетти является одним из тех представителей нового латиноамериканского романа (Роберто Арльт, Эдуардо Малеа, Эрнесто Сабато, Мануэль Мухика Лайнес, Хосе Доносо), на которых значительное влияние оказал европейский экзистенциализм.

Наше исследование посвящено поиску параллелей между произведениями Онетти и французским экзистенциализмом.

Прежде всего мы обратились к источникам философии экзистенциализма, отметив, что это не философская система, а возрождение личного я, которые делает возможным перевоплотить философию в живописный язык литературы, также обратились о влиянии Достоевского на французский экзистенциализм (так как это влияние значительно подействовало также на латиноамериканских экзистенциалистов, в том числе и на Онетти).

Изучили также религиозное и атеистическое течение во французском экзистенциализме, обращая внимание на то, что мировоззрение Онетти ближе к атеистическому экзистенциализму, в особенности к мировоззрению Жан-Поль Сартра и Альбера Камю, поэтому мы попытались выявить у этих экзистенциалистов те особенные черты, схожесть которых мы нашли у Онетти. Отметим, что Камю и Сартр, а также почти все французские экзистенциалисты касаются проблем существования, в то время как авторов латиноамериканского экзистенциализма, в том числе и Онетти больше волнуют и социальные проблемы. С другой стороны, заметили, что стиль Онетти существенно отличается от стиля французских экзистенциалистов и похож на стиль авторов нового латиноамериканского романа. Проза Онетти имеет также свой тематический акцент, характерный для латиноамериканской прозы, темы человеческого одиночества. В связи с этим, мы обратились к эссе Октавио Паса «Диалектика одиночества», которое можно считать символом латиноамериканского экзистенциализма. Отметим, что Онетти в своих ранних произведениях, рассказах и романах, более близок к французским экзистенциалистам.

В произведениях этого периода его главной темой является тема смерти и счастья. Как и Камю он пытается показать, что человек может быть счастлив не только вопреки смерти, но и также благодаря смерти. Для его героев, также как и для героев романов Камю «Посторонний» и «Счастливая смерть», счастье – это близость с природой. Интересно, что герои Онетти постепенно напоминают героев Сартра. Онетти показывает, как отчуждение от природы, от Бога и от общества становится основной причиной человеческих страданий. В этом смысле мы сравнивали роман Онетти «Бездна» с

произведениями Сартра, рассматривая его с точки зрения понятия «тошнота» (у героя Онетти – отвращение). В произведении «Бытие и ничто» Сартр настаивает на том, что бытие для нас может раскрыться только с помощью такого чувства, как тошнота. Это произведение мы сравнили с повестью Камю «Падение». Одинаков и возраст героев и биографический-самоконфессиональный метод рассказа (оба героя заняты копанием глубин своей души, обоим свое собственное прошлое кажется бессвязным и абсурдным, оба ненавидят общество и изолируются от него). В своих работах Онетти затрагивает проблему самоубийства в духе Камю. Камю в своем эссе «Абсурд и самоубийство» пишет: «Решить стоит или не стоит прожить эту жизнь означает ответить на фундаментальный вопрос философии». Герои «Бездны» и других рассказов и романов Онетти «фундаментальный вопрос философии» решают в пользу смерти. Но есть и немало героев, которые постоянно сталкиваясь с абсурдом, снова цепляются за жизнь, возобновляя борьбу как Сизиф у Камю. Метания экзистенциального героя между надеждой и абсурдом прекрасно описал Камю в своем эссе «Надежда и абсурд в творчестве Франца Кафки», которое является настоящим ключом для понимания романа «Верфь» Онетти. С одной стороны надежда, с другой абсурд, вот ключевые силы стимулирующие сюжет этого романа. В романе «Короткая жизнь» Онетти затрагивает главный вопрос о свободе философской и художественной прозы Сартра. Для автора, как и для Сартра, свобода - это отчуждение личности, прекращение связей с обществом и абсолютная изоляция, поскольку общество ограничивает свободу человека. «Быть свободным, неотвеченным перед другими, без усилий завоевать себя в подлинном одиночестве», - вот кредо героя Онетти. Героем Онетти является человек изолированный от общества, которому чужды моральные нормы общества. Человек не несет ответственности за свои поступки, которые считаются аморальными по стандартам общества, как герои Жида, Сартра и Камю. Онетти также осуждает «аморальное» поведение человека, выжившего в трагедии абсурда бытия, так как для его героев не существует Бога и поэтому не может быть и моральных норм. Сартр исходным пунктом экзистенциализма считал слова Достоевского: «Если Бога нет, тогда все позволено». Онетти интересуется то, как проявляет себя человек, который находится на грани смерти и полагает, что Бога нет. Каков предел свободы, действительно ли это вседозволенность, допустимо ли перейти моральную черту, действительно ли человек стоящий на пороге смерти бесконечно свободен и есть ли в действительности моральные нормы осуждающие человека?

В поисках этих решений Онетти близок к французским экзистенциалистам.

MARINE EDUARD KIRAKOSYAN
FRENCH EXISTENTIALISM AND JUAN CARLOS ONETTI' S PROSE

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of Philological Sciences, in the specialty of "Foreign Literature"(Specialty Code 10. 01. 07). The defense of the dissertation is scheduled for 9 February 2018, at 12:30 pm, at the meeting of the Specialized Council of Armenian and Foreign Literature 003 of the Institute of Literature after M. Abeghyan, NAS RA. address: 15 Grigor Lusavorich str. 0002, Yerevan, Republic of Armenia.

SUMMARY

The new Latin American prose has developed under the influence of two major trends of the European literature of 20th century – surrealism and existentialism. Juan Carlos Onetti is one of those representatives of the Latin American prose (Roberto Arlt, Eduardo Mallea, Ernesto Sabato, Manuel Mujica Láinez, José Donoso), who bore a significant impact of the European existentialism.

Our research is dedicated to the linkages between Onetti and French existentialism. First of all, we have addressed the origins of the philosophy of existentialism, noting that it's not a philosophical system but a concept of a personal survival through life which makes it possible to translate the philosophy into a figurative language of the literature.

We have discussed the impact of Dostoevsky on the French existentialism (since this influence has been manifested in Latin American existentialists as well, including Onetti). We have touched upon the peculiarities of religious and atheistic directions of the French existentialism, having noted that Onetti's perceptions were closer to atheistic existentialism, particularly to the views of Jean-Paul Sartre and Albert Camus.

Therefore, we have tried to reveal the major traits of the French existentialism based on the similarities we have found in Onetti's novels. We noticed that Camus and Sartre, and French existentialists, in general, tackle exclusively existential issues, whereas the authors of the Latin American existentialism, including Onetti, are also concerned with social issues.

On the other hand, we noticed that Onetti's style is different from that of the French existentialists and is similar to the style of the authors of the new Latin American prose.

Onetti's prose has also its thematic emphasis which is quite common for the Latin American prose – the theme of a human solitude. In this respect, we referred to the essay "The Labyrinth of Solitude" by Octavio Paz which can be regarded as the symbol of the Latin American existentialism.

We noticed that in his early writings – novels and stories - Onetti is closer to the French existentialists. The topics of life and death are central themes in his early period. Just like Camus he tries to show that a person can be happy not only in spite of death but also due to death. Just like for the heroes of the novels "The Stranger" and "A Happy Death" by Camus, Onetti's heroes find happiness in their synergy with nature. Interestingly, Onetti's heroes gradually gain propinquity with the heroes of Sartre. He shows how alienation from nature, God and society becomes the main reason for unhappiness of a human being. In this respect, Onetti's novel "The Pit" was compared with Sartre's writings, analyzing it from the concept of nausea (disgust in Onetti's hero). In his philosophic essay "Being and Nothingness" Sartre asserted that being can be disclosed only through such a sense as nausea. This work was compared with the novel "The Fall" by Camus. There is resemblance in both the age of heroes and biographic self-confessionary nature of the story (both are busy delving in the abysses of their sole; both find their past meaningless and absurd; both feel resentment towards society and seek isolation). In his writings Onetti touches upon the issue of suicide in the spirit of Camus. In the essay "Absurd and Suicide" Camus writes "Judging whether life is or is not worth living amounts to answering the most fundamental question of philosophy." The heroes of "The Pit" and other novels and essays by Onetti solve "the most fundamental philosophical question" in favor of death. However, there are also a few

heroes who, endlessly facing absurdity, again cling to life, resuming their battle just like Sisyphus in Camus's essay.

A hero's existential reflections between the hope and absurd are described brilliantly in the essay "Hope and the Absurd in the Work of Franz Kafka" by Camus which is a true key to understanding Onetti's novel "The Shipyard". Hope on the one hand and the absurdity, on the other are the dominating forces developing the intrigue of this novel. In his novel "A Brief Life" Onetti tackles the issue of freedom – the fundamental question of Sartre's philosophy and literature. Just like for Sartre, the freedom for the heroes of the novel lies in an individual's alienation, breakage of social ties and complete isolation, since the society limits human freedom. "Being free, free from the responsibility towards others and regain yourself effortlessly in true solitude, " – that's the credo of Onetti's hero. Onetti's hero is a person isolated from the society who is alien to any moral norms of the society. A person doesn't feel any responsibility for his actions which are regarded as immoral by the socially accepted norms, much as the heroes of Gide, Sartre and Camus. Onetti also doesn't condemn an immoral conduct of a man who survives through the tragedy of the absurdity of life, because for his heroes God doesn't exist, so moral norms are also non-existent. Sartre considered the following words of Dostoyevsky as the starting point of existentialism "If God doesn't exist then everything is allowed." Onetti is interested to know how a person, who faces death and believes that God doesn't exist, would behave himself. Where does the border of freedom ends? Is everything permitted? Is it allowed to step into where morale ends? Is a person who faces death is absolutely free? Are there moral criteria for condemning a person? In his efforts to address these issues,

Onetti stands close to the French existentialists.